26
~~417.~~
13

ANTWOORD

VAN

EVERARDUS van der HOOGHT,

Aan den

Eerwaarden, Godzaligen, Hoog-geleerden Heere,

D°. BALTHASAR BEKKER,

S. Theologiæ Doctor, yverig Predikant tot Amsterdam.

Tot AMSTERDAM.
By GERARDUS BORSTIUS, Boekverkoper aan den Dam, op de hoek van de Nieuwendyk. 1691.

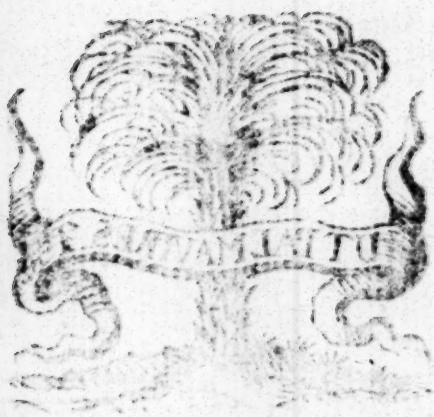

Eerwaarde Hoog-geleerde Heer, ende zeer geliefde Medebroeder in Christo!

MY is gisteren ter hand gekoomen UE. gedruckte Missive/ geaddreſſeert aan my/ den 25. van Herfſt-maand, 1691. Ik hebbe reden/ om UE. zeer hertelyk te bedanken voor UE. æstime/ die UE. door het schryven van de zelve voor my betuygt te hebben. De achting/ die ik voor UE. (afgezondert deſe uwe dwaling) altyt gehad hebbe is gegront op het Talent/ het geene de God des Hemels in UE. boven andere gelegt heeft. En aan UE. bzomighepd en heb ik nopt getwyfelt. Altyd is myn taal van u geweeſt tot lof; alleen bedzoeb ik my nu in het binnenſte van myn ziele; dat ik in deſen niet en kan oordeelen na waarhepd en UE. te gelyk als vooren minnen. Op zyn eygen oordeel een Boek te divulgeren/ dat ſoo aanloopt tegen de Formulieren van eenighepd/ en dat reeds al met alle de ſtemmen in het Synodus van Noord-Holland, daar na in het Synodus van Gelderland, Utrecht enz. verſoept is/ en is by my noch roem noch liefde waardig. Ik heb ook wel zomtyts vermaak om een diverſie te nemen in myne ſtudien. Tot Knollendam vermaakte ik my eens een jaartje a twee in de Philoſophiſche herhaling. Nu over vier jaren verſette ik de dood van myn waarde Suſter met de exercitien in de Talen/ en doe ik daar in geraakt was/ lepdden myne diſcipelen my van Judæa, na Chaldæa, daar na van Chaldæa na Grieken-land, en van daar na Syrien. De Theologie is myn Hooft ſtudie, ende het Predikken (nevens het Catechiſeeren) myn Vermaak. Ik hebbe daarom voorleden jaar myne uytſpanninge in de Taalen verandert en myn pen gedoopt in het geene myne gemeinte leeſen kan. Ende/ dat het noch niet in 't licht is/ daar van ſyn de meenigvuldige verhinderingen van mynen Druckker/ alleen de oorſaak. Maar ik hebbe den HEERE te danken/ en niet my zelven te roemen/ dat ſyn Goddelyke Genade my tot noch toe bewaart heeft voor ſulke Gedachten/ die opt mynen Broeder zouden ergeren. Myn eerſte Theologiſch papiere Kind: noeme Ik de VOORRECHTEN VAN HET WARE CHRISTENDOM, en ik hebbe dat niet ter druckpers willen overgeven/ als met kenniſſe van ons Claſſis tot Edam, ende na voorgaande zeer-loffelyke Approbatie van de Theologiſche faculteyt tot Leyden. Had myn Heer, dien weg ook ingeſlagen/ de Kerke hadde gehad meerder ruſte/ en gy/ myn Broeder, meerder glorie.

Maar dit is nu te laat bedacht; 't Boek is reeds onder de menſchen en al ten vierden male op de Druk pers. De ergeniſſe moet echter werden geweerd/ en alles dient bygebracht/ om UE. ſoo het mogelyk is/ te behouden.

De Kerkelyke Vergaderingen doen daar toe met de grootſte omſichtighepd/ haar uytterſte Vermogen; En ſommige doen het hare/ om op UE. door hare Schriften te werken.

De Boek-druckker ſtuurde my/ Voorleden maandag een Exemplaar van een Brief/ den 10 Sept. geſchreven door Yemand/ die zich Verbergt onder de woorden רגבר φιλαλήθης. en wy weeten beyde wel/ wat dat die woorden willen zeggen.

818

Ik heb dien Brief door-en-door-geleesen/ en ik wil aanneemen/ om den zelve van alle tegen-spraak te bevryen en tegen een ieder te verdedigen. Maar ik en weete niet/ of φιλαλήθης dat wel van noden zal hebben; want zyn stellingen staan vast/ zyne redeneringen zyn ter snee; hy volgt U E. over het 24 Capittel net op het spoor/ en ik hoore/ dat Geleerde lieden het schrift prysen.

Maar myn Heer! is dat voor een goed Casuist al recht in den haak/ datmen een man die zich verborgen wil houden/ zoo uyt een hoek gaat zoeken? Voor uw' schrift stond uw eigen naam/ ende die Schrijver zoud licht U E. niet hebben komen opzoeken/ indien hy U E. Boek (of stellingen) had willen wederleggen. Waarom wilt gy dan hier in (al zoo ten eersten) toonen dat U E. desen Philaleethees te boven gaat in de overtreding tegen de seden.

De Ernsthaftigheyd/ die u ibidem in my prijst/ zoeke ik te toonen niet alleen op de Stoel/ maar ook daar van; 't zy voor het Siek-bedde/ 't zy in mijne huysbesoeking/ 't zy in een geselschap/ het zy op het Classis/ ofte waar dat ik my zelven bevinde. Ende als ik my ga spiegelen voor de geestelijkheyd van Gods wetten/ dan worden mijne oogen wel eens nat/ op het plaatsje/ daar ik het meest ben; en daar mijn boeken my vergesellen. Ik bedanke U E. voor U E zeer goed-getuygenisse van my in desen. Ik weet dat U E. het achter mijn rugge wel meer getuygt heeft. Eens hebbe ik de eere gehad/ dat ik u E. stemme op mijn stoel met seer groot genoegen ende tot stichting van mijn Ziele hebbe gehoort. Ik weet/ uyt de mond van mijn eenigsten Broeder, (die doe ter tijd in u E. geselschap retourneerde) dat en wat u E. tot mijnen lof getuygde. Ik weet ook wat u E. binnen twee a drie dagen/ na het lesen van den Brief/ geschreven door Philaleethees, noch/ tot betooning van u E. respect voor my (*diens onwaardig*) heeft gelieven te zeggen. Het was in substantie het zelvige/ dat de E. E. Heeren Professores Theol. van Leyden, in het slot van Haar E. E. voornoemde approbatie my toe-wenschen. Ik bedank u E. voor u E. genegentheyd/ de Heere wil het op my en alle stichtelijke Schrijvers doen rusten.

Ende dewijle ik merke/ dat u E. in u E. genegentheyd t'mywaarts niet en is besweken/ zoo worde ik daar op vrymoedig/ om van u E. maar twee a drie dingen broederlijk te verzoeken. En ik en verwachte van u E. bescheydenheyd in het minste niet/ dat u E. my dat zal weygeren. Het schijnt uyt u E. Brief/ (pag. 4.) dat u E. met my gelieft te willen strijden om de Kroon van Ernsthaftige Zeeden. Ende ik hoope niet alleen met bloote woorden/ maar metter daad tegen u te bewijsen/ dat ik voor U E. ouderjaaren altijt nedrig zal cederen.

Mijn EERSTE versoek is/ dat gy mijn naam houd buyten het Opschrift van de Brieven/ die φιλαλήθης tegen U E. of reets geschreven heeft/ ofte noch schrijven mochte. Ende dit verzoek en kan U E. aan my/ uwen Broeder en vriend niet lichtelijk ontzeggen. Daar mocht licht anders yemand komen/ die U E. quam vragen; hoe het quam dat gy uyt Haggébher Philaleethees kont spellen Everardus van der Hooght; daar gy in de saake/ Job. 1. en 2. Waar over φιλαλήθης tegen u schrijft den Duyvel niet en wilde hebben benoemt: om dat gy juyst op alle de voorvallen/ daar gy prætendeerden hem niet en vond. Een ander mocht u E. komen vragen. „ Waarom gy de

„ Over-

„ Overſetters gaat beſtraffen datſe in het woord Daimoones, &c. Den Duy-
„ vel vonden / terwijle gy my weet te binden in een Schrift. Daar nochtans
„ een geheel andere name ſtaat te leſen. Ende indien gy al zeydet / dat gy
het wiſt uyt deſe ende geene redenen. Dan mochtenſe u ook al vragen: of'er
geen grooter redenen en waren / om uyt het woord Daimoon (dat is / in uw
zin / MIDDEL-GEEST) den Duyvel te gaan binden. Want MIDDEL-GEEST
is noch God, noch menſch, noch goede Engel, en zy zijner evenwel / alzoo
wel als 'er de Brief van φιλαλήθης is: en zy moeten alſoo nodig werden ver-
duytſch / als de Griekſche naam φιλαλήθης van U E. met een ander woord
behoeft te worden verandert.

Doch / voor my / Myn Heer en Broeder! ik vergeve het U E. dat gy mijn
naam daar in ten deele tot mijn disreſpect heb gelieven te noemen; ende ik
verzoeke / dat gy met my ſtrijdet / om voor het toekomende de deugt van
Zedigheyd over al te doen blinken.

Op deſe Voorwaarde herleſe ik uwen gedrukten Brief noch eens van voo-
ren aan: om met u e. niet alleen te ſtrijden over de deugt van Zedigheyt /
dewelke in u e. Brief de Hooft-ſtoffe ſchijnt te zijn. Maar om ook met u e.
te ſtrijden over den roem van te ſchrijven met een goed oordeel. Want mijne
Predicatien ſtaan haaſt uyt te komen / ende de Theologiſche Faculteyt van
Leyden, ſegt in de approbatie van de zelve dat haar E. in dat Schrift (onder
andere) gevonden heeft / *judicii acrimoniam.* Ik en zoude niet geerne dien
roem verlieſen / ende haar E. te ſchande maken.

Gy beſchrijft my in het tweede woord van den Brief van mijne Vryborſtig-
heyd, die u e. rontom in my ziet / ende altijt bemint heeft. Dit woord was wat
ongewoon; maar dewijle u E. dat in my mint / zoo vatte ik het op / als
wat goeds / ende ik zie / dat onſe woorden-boeken het verklaren door Adel-
borſticheyd, of / met een Franſch woord / *Gentileſſe.* Ik bedanke u E. voor
u E. goede getuygeniſſe ook in deſen.

Gy zecht pag. 3. lin. ult. dat de Brief van φιλαλήθης niet zonder kenniſſe
van vrienden in de Stad is aan het licht gebracht. Ik zegge daar op; dat ik
hier van in het minſte geen kenniſſe en hebbe. De ſchriften / die ik tot noch
toe / in het Hebreeuſch ende in het Griekſch, hebbe doen drukken / en zijn
geen Viſitatie onderworpen. Ende het geene ik nu inde Theologie op de
Pers hebbe / en is van niemandt geſien als van de E. Theologiſche Faculteyd
tot Leyden.

U E. geeft my pag. 4. in bedenking de woorden uyt Prov. 26. 4. En Ik
bedanke u E. dat gy ſe my indachtig maakt. Want het is my goed na by
God te blijven; ende u E. heeft licht wel gedacht; dat mijn Adel-borſtigheyd
niet en zoude ſwijgen / op een Brief / die mijnen naam met groote letteren in
het Voor-hooft draagt. Dan mocht ik my / daar tegen hebben vergreepen /
en dat zoude my dan ſmerten.

Maar myn Heer! U E. redeneringen daar ontrent geven my occaſie tot
een tweede Broederlyke Bede, en wel hier in beſtaande: of u E. eens met my
in der ſtilte / onder het oog van een Alwetende God gelieft te gaan neder ſitten /
om eens met een geſont oordeel te gaan overwegen; wie dat van ons tegen die
Text misdaan heeft / ofte in het Toe-komende misdoen zal. Ik, of φιλαλήθης,
of U Eerwaarde.

Ik vrage dan maar I. hoe / dat men het moet noemen / als u E. pag. 4. schrijft / dat ik U E. beschryve als een sot? Zoo te spreeken is myn stijl niet / geliefde Mede-broeder! daar en zal niemand komen / die segge / dat ik opt het woord sot upt myn mond of pen laat vallen. Ik was noch jong / doe ik myn Godsdienstige Moeder verloor. Maar my heugt noch zeer wel / hoe se my (als ik aan haar zyde zat / om myn Capittelen upt Gods woord te leesen) wel heeft doen stil houden / wanneer ik Matth. 5: 22. oplas / en hoe myne Ouders ons vermaanden / om ons daar van te wachten; Ik en zoude niet gaarne dien ouden indruk van 's Vaders en 's Moeders Vermaningen verlieſen. Ik en zie ook niet dat φιλαλήθης in zijn brief dat woord tegen u gebruykt heeft. Waar is dan de man / die zich hier in tegen Prov. 26. 4 / en 5. bezondigt heeft? Misschien zullen de onpartyd'ge Leesers van uwen brief aan my geschreven / hem wel konnen vinden.

2 Hier na verzoek ik / of U E. eens / met de twee plichten (die Prov. 26:4/5 belast worden) gelieft te vergelyken / uwen brief / pag. 7/ 8/ 9. om daar te zien / wat U E. daar al Positive segt / ende indien het U E. niet en ziet / zoo zullen het andere wel zien; wie dat de meeste Smaat-redenen ende de minste kracht van redenen in de twee publycque Brieven gebruykt heeft. Sy zullen ook zien / of die rolle van Beschimpingen, en van sware beschuldigingen, wel zoo groot behoefde te weesen / als se nu daar is te lesen.

3 En / myn Heer! Het zy met U E. permissie: dat ik het U E. vrage; hoe passen die twee Hooft Titelen by Prov. 26. en hoe passen alle die onderstellingen / onder hare hoofden? Het is my genoeg / dat het de Leesers kunnen vinden / en my al hebben doen weten / dat men dit in de Stad voor geen beschimpingen aenziet.

Ik neme verlof om U E. eens stilletjens te doen hooren / dat U E. (na myne geringe kennisse) boven *Philaleethees* nergens in triumpheert / als alleen maar in te stooten tegen de vermaningen / die ons Salomon Prov. 26: 4/5. heeft gegeven. En myn Heer! ik wil U E. gaarne myne consideratien daar ontrent ontdekken: Want /

(א) U E. had die text versch gehad in U E. geheugenisse / ende dan is de misslag daar tegen grooter / als de misslag van hem / die 'er licht op die tijd niet om gedacht en heeft.

(ב) U E. had / met een openbaar schrift / geschreven tegen de geheele Kerke en φιλαλήθης schreef alleen tegen U E. die niet alleen voor u zelven / maar ook voor de Kerke / een tegen-gift verepschte.

Ik zie wel / dat U E. pag. 4. segt / dat de mannen / daar gy tegen schrijft etc. in de Kerke niet meer te zeggen hebben, ALS GY OF IK. Maar / myn Heer! wy en moeten soo hard niet loopen; Hier heeft U E. een Abuysje. Want wy hebben in de Kerken-raad, op het Classis, ende op het Synodus: als wy daar sitten / maar EENE stemme, ende als de Conclusie van de Vergadering daar leydt; dan ziet men die sententie aan / als een Gewys van dat Corpus in het geheel. Dit met een gezond oordeel eens zijnde onderscheyden / zoo zal U E. wel konnen zien / dat U E. schrifren en expressien zijn tegen een geheel licha am, en tegen 1 Cor. 14: 32. Doch dat PHILALEETHEES in zijne expressien maar is tegen U E. alleen / en ten nutte van de Kerke. Ik gaa dan over tot myne verdere Consideratien; en zegge: (ג) Dat

(3) Dat Philaleethees niet en ontkend / dat hy wat hard heeft geroepen. Want men ziet / in zijn post-scriptum, pag. 20. dat hy daar toe redenen prætendeert gehad te hebben. Ende de redenen / die hy daar toe geeft / verdienen al haare consideratien. Want myn Heer! daar zijn wel tyden / datmen eens moet roepen / O gy uytsinnige Galaten, wie heeft u betovert. Gal. 3: 1. en dat de bestraffingen mogen zyn scherp. Tit. 1: 13. Of / dat men moet komen met de roede: 1 Cor. 4: 21. Paulus wederstaat wel eens den oudsten Apostel Petrus in het aangezicht / om dat hy te bestraffen was. Gal. 2: 11. Ende dat en strijd niet eens tegens de hertgrondige liefde. Hebr. 12. Apoc. 3: 19. Prov. 3. enz.

Of nu Philaleethees, dat zelvige (*hic & nunc*) in dit Voorval heeft mogen doen / dat stelle ik (om zedig te blyven) aan het oordeel van alle de Synoden, die reeds zijn vergadert geweest / ende noch vergaderen zullen.

(7) Ook / myn Heer! merke ik aan / dat Philaleethees in zijnen Brief hadde saken / die van een verschepden natuur waren; ende die daarom / in hare Overstappingen moesten hebben eenige Voeg-redenen, ende als men / die in zoo een grooten Brief / zoo wat zal veranderen / dan dienen'er somtijts in sulke zaken / ook wel wat van die soorteringen onder te loopen. Doch ik en geloobe niet / dat Philaleethees daar inne eenige verbittering geboelt ofte gesogt heeft. Immers hy zecht in zijn Post-scriptum, pag. 20. dat hy het niet gedaan en heeft OM UE. SWART TE MAKEN.

(8) Ende / myn Heer! als het al gesegt is / dat'er gesegt moet weesen; zoo denkt my / dat het niet quaat en zoude zijn / als wy eens gingen zien: Of niet het Christelyke Synodus de zelfde GRIEVEN, ende diergelijke stellingen en noch wel scherper expressien tegen U E. Boek gehad heeft / als het Synodus U E. Boek / met eenparige stemmen heeft verfoept: Ik bidde U E. laat ons aan geen woordje hier of daar blyven hangen / het komt op de saak aan / of die na waarheyd gesegt is ofte niet. Gy weet gewisselijk beter als ik / (die den 9 Augusti, om mijn Bede-stond niet en konde præsent zijn) hoe het op het Synodus al toeging / ende of daar de zelfde zaken niet en waren tot uwen laste: Item / of de Heer Professor Trigland niet eens tegen U E. gesegt heeft / het en komt op het woord DAIMOON niet aan, men vraagt hier, of gy maar EENEN Verleydende Geest Gelooft? Ja / Geliefde Vriend! Philaleethees en heeft noch niet gezecht / het geene wel veele vroome en geleerde mannen van uw' Boek getuygen.

(9) Doch myn Heer! om nader tot de zaak te komen; Hoe kan u E. met Prov. 26: 4/5. over een-brengen / dat U E. in zijn gantschen Brief aan my niets essentieels tegen de stellingen van Philaleethees inbrengt? Daar zijn in dien Brief zoo veel redeneringen / die (na't oordeel van wijse mannen / soo ik hoor) U E. gronden om verre stooten. En U E. neemt uyt dien gantschen Brief maar een van de kleynste staaltjens / ende dat noch niet recht in den haak. Want I. Philaleethees stelt pag. 17. de 4. Antw. achter aan; hy bepaalt zijne redenen zeer omstandig / ende hy wil de punten Soph-pasuk meerder eere geven als de andere. Wie heeft hier ietwes tegen? En ik en zie niet / dat U E. het oogwit van die woorden eens aan-raakt. II. U E. aanhaling van Drusius kan U E. niet te state komen. Want die en zegt niet gelijk U E. zegt. Cap.

13: 2., dat'er in de Gzond-text ſtaat NB. Adoni. III. Die en zegt niet / dat men dien naam eerenthalven aan menſchen geeft. IV. Ik hebbe in het maken en gebzuyken van myn פתח, die aan-merkinge van de LXX. Overſetters zeer wel in acht genomen. Ende ik hebbe daar over wel goede remarques; doch zodanige / die U E. concept geheel en al beſtrijden. Ik zal zien wat Philaleethees (volgens zijne beloften) daar van / over Gen. 18. en 19. ſal ſchzijven, V. Maar myn Heer! wat zal men veel zeggen van een geſchzeven boek / dat maar alleen in uwe handen is. Wy hebben genoegſame gedzukte ſchziften om dit te weeten. Ik heb'er in myn פתח vijftien geciteert / ende hare Authoritept is zoo groot als die van de Heer Druſius, doch ook die en verſcheelt niet van Philaleethees. En had u E. myn Merg eens na gezocht / dan had gy Druſius wel laten ruſten.

Ondertuſſchen is het my aangenaam / dat gy ſtilſwygende de fout / die Philaleethees U E. heeft aan-geweeſen hebt verbetert. Daar en ſtaat nu niet meer in den Bzief aan my geſchzeven *Adoni*, gelijk ik het in u E. eerſte ende derde Bzuk zoo even noch gezien hebbe. Doch hoe zult gy goed maken / het geene gy met klare woozden / zegt: pag. 5. lin. 14. dat Philaleethees van de Overſetters afgaat? Dit is u E. onmogelijk te bewijſen. Ende als gy u E. Bzief aan my wederom laat dzukken / zoo verzoeke ik / dat deſe uwe taale mag gedzukt wozden pag. 8. recht onder de Titel: ſware beſchuldingen. En / op dat ik u E. daar van diſtinctelijk mag obertuygen / zoo gelieft te weten / dat Druſius, de Bybels, enz. alle te zamen hebben hier het woozd אדוני Gy alleen hebt gehad / *Adoni*. Nu was'er een Bedenking / of die Kamets daar ſtond om de Reden-ſchepder; (Merg. cap. 32. §. 5.) Dan of de zelve daar ſtond / om dat het was de eygen name Gods. Want beyde kan het waar zijn. Philaleethees heeft hier van niets gedetermineert / ziet Cap. 2. §. 14. en 15. En nochtans beſchuldigt gy hem zoo al vaſt. Ey myn Heer! doet dat zoo niet meer. En zeg ook niet meer / Pag. 6. lin. 13. Ziet daar hoe vaſten grond U E. aan deſe letter ſtippen heeft. Ik zal (met u E. verlof) deſe woozden eens omkeeren / niet om u E. na te volgen: maar om u E. met u E. eygen ſweerd te dooden / en zeggen: ZIET DAAR HOE VASTEN GROND U E. UYT DRUSIUS TEGEN Philaleethees HEEFT. Het is my leet / dat de lieden dit ſullen zien: maar myn Heer! wiens ſchuld is 't? ende of'er eens eenige quamen / die ſeyden / dat gy u E. al ſtilſwijgende verfoeyde, ende de woozden van het poſtſcriptum waar maakte; hoe kan ik dat helpen? Want uyt ſulke Bzæmiſſen / trekt men ſulke Concluſien. Ik en hebbe Druſius niet / want ſijn Boek is niet gedzukt / het ſchzift ruſt by u E. en u E. ſegt pag. 6. lin. 1. dat'er ſtaat Adonaaj met een Kametz, dat is recht / zoo wil het Philaleethees hebben. Dekt dan u E. miſſlag maar ſtilletjens toe / eer dat de lieden u E. Bzief leeſen / ende eer dat ſe zeggen / dat Pilaleethees de woozden (die gy pag. 7/ 8/ 9. extraheert) u E. met recht te laſte legt.

Philaleethees heeft u E. geweeſen / na den Hebreeuwſchen Bybel, ende na het geene / dat daar op de kant ſtaat. Gy en verhaalt hem ook VI. niet met al nieuws / met uwe aanhaling van DRUSIUS noch met de Aanhaling van onſe KANT-TEEKENAARS, Gy en wiſt noch niet het gevoelen van H. Philalee-

laleethees, over Gen. 18. en 19. Hy belooft ons noch maar daar van te zullen schrijven. En wanneer hy uw wees na mijn MERG Cap. 32. §. 5. zoo zeyde hy u E. alles in het kort / al het geene gy / uyt de oversetting by bringt.

Ziet nu eens myn Heer ende Vriend! of gy alle die woorden pag. 5. en 6. kont vergelijken met de spreuke / die gy my pag. 4. uyt Prov. 26. voor oogen gelegt hebt / en of gy niet de palen van de Sedigheyd (op dat ik niet meer segge) te buyten gaat. Ja! Broeder! Overleg eens VII. of dat oprechtigheyd is / als gy pag. 6. over-stapt van de puncten in Adonaj ofte Adonaaj tot de teekenen van de Jod en tot de kracht van het woordeken יהוא Dat de puncten van ארני sijn veranderlijk / bewijst Philaleethees uyt myn Merg. (Cap. 11. en Cap. 32. §. 5.) Maar heel anders is het met HY, in de Jod of יהוא. dit wist gy immers wel / doe gy pag. 6. liet drukken. Hoe kon het dan van uw herte / dat gy dat daar zoo ter neder stelt? Gy weet immers wel / dat het u E. niet mogelijk is / om die demonstratien van Philaleethees over Job. 2. 4/ 7/ 6. te wederleggen.

Ende mijn lieve Vriend! zoo gy'er raad toe weet / zoo verzoek ik / dat gy my eens beter gedachten over de teekenen van dat HY, gelieft te geven. Want mijne Chaldeeusche en Syrische Grammatica is by de zelfde oordre geschreven: ende zoo u E. my weet te overtuygen / dat het onzijdige menschen zien konnen / zoo zal ik my verfoeyen, dat ik tot noch toe daar in zoo dom geweest ben.

Ik zal het tot uwer eer setten in de Voor-reden / ende zelfs aan u E, blijven verbonden. Doet my dan de eere aan / dat gy dat voor uwen Broeder ten besten hebt. Daar is haast zoo veel tijd toe te vinden. Waarom neemt gy u E. uytvlucht op andere / die gy denkt / dat tegen u schrijven? Wy zijn immers Broeders, ende ik en toone u E. immers gantsch geen reden van misnoegen. Ik beloove dat ik my zal houden aan Salomons lesse / en dat ik met u sal strijden om de Kroon van Zedig te zijn in't schrijven. Het is anders zoo gering / dat een Doctor Theologiæ een Brief stuert aan een gemeen Predikant / en dat hy daar in dien Brief niet meer aanraakt / als maar een van de geringste argumenten / en dat noch met sulk een sobere redenering / als boven reeds gezegt is. Waar op dan volgt zoo een taal / (die ik noch niet en kan prijsen /) als of Philaleethees zoo een vertrouwen van u E. verandering hadde gehad / alleen om / en over de puncten Athnach, Soph-pasuk, Kametz, &c. Hy bouwde dat vertrouwen op uwen goeden aard / ende op den geheelen inhoud van dien Brief. Immers alzoo vat ik zijne meyning. En myn Heer die ziet dat ook wel. Doch het smert my / dat noch u E. waarde Collegen, noch het Christelijk Synodus, noch iemand anders tot noch toe raad weeten / om dat boomtje / (dat zoo veel jaren in uw hert gestaan heeft) te verzetten. Ik hebbe ontrent een maant geleeden uw Boek voor my ontbooden. Ik hadde den eersten Druk in Julio voor ons Classis Antesynodaal eens ter leen binnen een dag a vier doorleesen. Ik had niet veel moeyte te doen om u E. de Hy Job. 2. &c. te wijsen / in een quartier uurs en dat noch by nacht / had ik dat 24 Cap. geleesen / ende by my zelven wederlegt: Alleen moest ik het noch eens a tweemaal nazien / of gy de Hy ontkende / dit was zoo bot / dat ik niet kost gelooven / dat u E. het zeyde. Ik vreese / dat'er meer / van u E. gevraat / als voor u E. gebeeden word. Ik heb zedert u E. Boek van my gehandelt is / meer voor u E. gezucht / als gy sult weeten. God de Heere kan wel iemant somtijts brengen onder een byzondere bezoe-

king/

king/om ons te verneederen. Maar wy moeten uytzien na den Heere/ en dikwils bidden om de ondekkingen van onse oogen. Want/ *etiam Diabolus suos habet Martyres.* Ik weet en zie wel dat gy sier-oogt op een goed eynde. Maar lieve mede-broeder! wy leeren in Collegio Casuistico, dat een goed oogmerk een quaat middel niet en kan goed maken. Joh. 16. 2. Men meent somtyts Gode een dienst te doen/ terwyle dat men niet en ziet hoe verre men van hem afloopt. Legt doch alle φιλαυτία eygen-liefde af. Men moet zoo op zyn oordeel niet staan. Gy gelooft immers wel dat Gods Geest ook in u E. Collegen is. Philaleethees verhaalt de historie van Ismaël niet om u E. Ismaëls lot te doen erven. Maar/ soo als ik het inzie/ om u E. af te leyden van een andere Text/ die u E. had by gebracht/ ende die niet zoo zeer diende/ om u E. te rug te roepen uyt u E. begrepen dwaling. Hoe dat de stijl van de andere Brieven (die Philaleethees schryft) zal wesen/ zullen wy haast t'zamen konnen zien. Ik hoor dat de tweede al gedrukt is. En wensche datse brugt mag doen voor de eere van Gods naam/ voor u E. behoudenisse/ ende voor het gemeene Christendom. Ende gy myn Broeder! indien 'er dan eenige vertroosting is in Christo; Indien'er eenige Troost is der liefde/ indien'er eenige Gemeynschap is des Geestes/ indien der eenige innerlijke bewegingen/ en ontfermingen zyn. Zoo verbult myne blyschap dat gy moogt eens gezint zyn. Ende ik zal altyt blyven die ik ben/

Eerwaarde Heer en mede-Broeder!

U E. gantsch toegenege Mede-arbeyder

Nieuwendam,
ὡς Χριστῷ
desen 29. Sept. 1691.

EVERARDUS van der HOOGHT.

P. S. *Myn Heer*! Als ik voor-leeden Vrydag in de achter-middag U E. Brief aan my gezonden eerſt in handen kreeg, zette ik myn hand ten eerſten op het Papier, in verwachting dat de Drukker zoude mogen gereet zyn; om den Brief uyt te geven des Maandags voor de *Beurs-tyd*, ende alzoo de Gemeente te diſabuſeren in het geene U E. tegen my in een openbaar ſchrift geliefde te zeggen. Maar alzoo de tweede Brief van *H. Philaleethees* eerſt moeſt weeſen afgedrukt, zoo en heeft de *Drukker* zoo raſch niet konnen gereet zyn. Ik neeme dan occaſie, om U E. in dit *Poſt-ſcriptum* te adverteren: dat ik medelyden hebbe en ſeer bekommert ben over uw ſtaat; maar dat ik niet en kan gedoogen, dat de zake Gods zal werden verdonkert. Het ſchynt dat U E. de Goddelyke *Authoriteyt* der *Hebreeuſche Vocalen*, nevens de kracht van de *Soph-paſuk* in twyfel trekt; ende indien U E. zich onderneemt, om hier over in het Duytſch iets meer te reppen: Zoo gelieft te wachten, dat *Ev. van der Hooght* (ampts-halve) daar over de *Wereld* zal moeten onderrichten, ende toonen dat'er niet een eenige *Rabbyn* is, die (voor *Rabbi* Elia LEVITA) geoordeelt heeft, dat de *Hebreeuſche ſtippen*, na den tyd van den Propheet *Eſdra* eerſt zyn opgekoomen. Ende dat alle het geene, de voornoemde ELIA LEVITA, tegen het gemeen gevoelen der Jooden heeft voortgebracht, nadeelig is aan de Waarheyd van de Grond-text. Ende al is het ſchoon, dat *Ludovicus Capellus* onder de Chriſtenen, dat gevoelen van *Rabbi Elia* heeft aangenomen, ende door zyn *opus Poſthumum* heeft gevonden veele na-volgers, zoo mag men evenwel weeten, dat *Lud. Capellus* de ouder Rabbynen voor de tyden van *Rabb. Elia* met waarheyd niet en kan hebben tot zyn voordeel. Ik hadde daarom wel gaarne gezien, dat U E. had gelieven te ſpreeken met de woorden; die *Rabbi Jehuda* heeft vergadert in den *Talmud*, in *Miſna*, *Megilla Cap.* 4. §. 4. הקורא בתורה לא יפחות משלשה פסוקים לא יקרא Dat is, *Die in de Wet leeſt, en zal niet minder als drie* VERSSEN *leeſen*. Ende dan vorder, למתורגמן יותר מפסוק אחד ובנביא שלשה Dat is; *die in den Targum* [leeſt] *zal niet meer leſen als een* VERS, *ende inde Propheten drie*; zoo ſprak men in die tyd van de VERSSEN, de welken'er doe al moeten zyn geweeſt. Ende zoo U E. meer begeert, wy zullen U E. meer zeggen. Maar het zal U E. beſt zyn te denken om de ontſtichting, die hier uyt zoude volgen: ende om de woorden, die U E. in het 5. blad van U E. brief aan my zeggende ſchryft: „ *Ik erkenne uw taalkunde in het Hebreeuſch, ende achtſe boven de myne, die maar tot nood-druft is*: Hier tegen zegge ik, hoe ik wel wenſchte, dat doch U E. op U E. zelven gelieft waar te maken, dat niet ik maar gy U E. zelven een verachting aandoet. Want, als gy tegen *Philaleethees* het gevoelen van *Druſius* by-brengt, dan moeten verſtandige lieden, die de Tale verſtaan, van U E. denken: Dat U E. of (1) de gronden van de Taal niet en verſtaat; of (2) de Text Gen. 18. gelieft te verdrayen, of (3) geen *oordeel* heeft, om te zien, waar dat het op aan-komt. Want *Druſius* en *Philaleethees* zeggen beyde het zelve.

Het geene verder te zeggen is, zoud *Philaleethees* hebben gedaan in zyn tweeden Brief; maar die was al ontrent gedrukt, eer dat U E. Brief uyt quam. Gelieft dan te patienteeren, tot dat zyn derde Brief gedrukt is. Wat ſcheelt het ons, myn Heer, of wy den Schryver of den Segger weten, als wy maar de *Waarheid* leeren. Men openbaart zich wel eens aan *Maria* onder de gedaante van een *Hovenier*. *Joh.* 20: 15. Men wandelt wel eens een uur twee a drie, onbekent van Jeruſalem na

Em-

Emmaus Luc. 24. Ende een *Jeremias* en is niet geveynst, als hy met communicatie van *Zedekia* aan de Vorsten van Babel van de twee gepasseerde waarheden, maar de eene verhaalt, ende de voornaamste verswygt. *Jer.* 37: 20. met 38: 15, 26. Dit myn advys geev ik daarom des te vrymoediger, om dat ik in het openbaar voor al de Wereld bekenne, dat de Schryver deses is,

Myn Heer!

Nieuwendam desen
1 Oct. 1691.

U E. Dienaar en Vriend,

Ev. van der Hooght.